

**UCHWAŁA NR LIX/386/2023
RADY GMINY W RADKOWIE**

z dnia 28 grudnia 2023 r.

**w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
oraz Przeciwdziałania Narkomanii na 2024 rok.**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. z 2023 r., poz. 40 z późn. zm.), art. 4¹ ust. 2 w związku z art. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2151 z późn.zm.) oraz art. 10 ust. 2-4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1939z późn. zm.)

Rada Gminy w Radkowie uchwała, co następuje:

§ 1. Uchwała się Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na 2024 rok w brzmieniu stanowiącym załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. 1. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Radków.

2. Sprawozdanie z realizacji Programu złoży Radzie Gminy w Radkowie Przewodniczący Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, po akceptacji Wójta Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

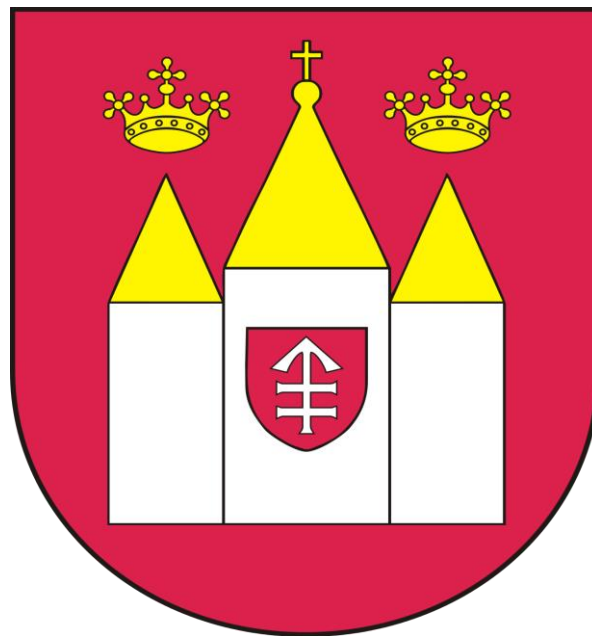
Przewodniczący Rady Gminy
w Radkowie

mgr Tomasz Szczerba

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr LIX/386/2023
Rady Gminy w Radkowie
z dnia 28 grudnia 2023 r.

**GMINNY PROGRAM PROFILAKTYKI,
ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH
ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII
NA ROK 2024**

**Opracowano przez: Gminna Komisja
Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Radkowie**

Spis treści

I. WPROWADZENIE	3
I. 1. Najważniejsze pojęcia	3
I. 2. Podstawy prawne	4
I. 3. Spójność ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych	7
I. 4. Lokalizacja i mieszkańcy	7
II. DIAGNOZA ZAGROŻENIA UZALEŻNIENIAMI NA TERENIE GMINY	8
II. 1. Rynek alkoholowy	8
II. 2. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	8
II. 3. Działania profilaktyczne	9
II. 4. Wnioski z badań ankietowych mieszkańców	10
II. 4. 1. Wnioski z badań pełnoletnich mieszkańców	10
II. 4. 2. Wnioski dotyczące badań punktów sprzedaży alkoholu	12
II. 4. 3. Wnioski z badania uczniów	13
III. ZASOBY INSTYTUCJONALNE	16
IV ADRESACI PROGRAMU	16
V. REALIZATORZY i PARTNERZY PROGRAMU.....	16
VI. CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ	17
VII. ZASADY I ŹRÓDŁA FINASOWANIA PROGRAMU	20
VIII ZASADY WYNAGRADZANIA CZŁONKÓW GMINNEJ KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH	20

Wprowadzenie

I. 1. Najważniejsze pojęcia

Niniejszy **Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Narkomanii dla Gminy Radków na 2024 rok (zwany dalej Programem)** stanowi część gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych i jest kontynuacją działań podejmowanych w ramach uchwalanych dotychczas przez władze gminy gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz gminnych programów przeciwdziałania narkomanii.

Elementem niniejszego Programu na rok 2024 są również zadania związane z przeciwdziałaniem uzależnieniom behawioralnym. Władze Gminy Radków, w trosce o zdrowie mieszkańców, dostrzegają bowiem, że problematyka uzależnień nie dotyczy jedynie konsumpcji alkoholu i narkotyków, ale również przejawia się w innych nieracjonalnych zachowaniach, jak np. hazard, zbieractwo, zakupoholizm czy nadużywanie nowoczesnych technologii (siecioholizm, fonoholizm). Niezależnie od swojego podłoża i formy, zjawisko uzależnień wywołuje zmiany charakterologiczne, które objawiają się brakiem odpowiedzialności, osłabieniem woli i zainteresowań, a w dalszej kolejności wpływają na rozkład życia rodzinnego, zawodowego i towarzyskiego. Dlatego tak istotne jest włączanie osób do udziału w programach profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych.

Pod pojęciem uzależnienia behawioralnego (czynnościowego) rozumie się zaburzenia zachowania o charakterze nałogowym, niezwiązane z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych, które wiążą się z odczuwaniem przymusu i brakiem kontroli nad wykonywaniem określonej czynności oraz kontynuowaniem jej mimo negatywnych konsekwencji dla jednostki oraz jej otoczenia. Przykładami uzależnień behawioralnych są patologiczny hazard, uzależnienie od komputera, pracoholizm, zakupoholizm, uzależnienie od seksu/ pornografii, uzależnienie od ćwiczeń fizycznych, uzależnienie od telefonu komórkowego, kompulsywne objadanie się, anoreksja.

Narkomania oznacza nadużywanie środków psychoaktywnych, potocznie – narkotyków, do jakich zaliczane są naturalne lub syntetyczne substancje, które wprowadzone w określonej dawce do organizmu ludzkiego – oddziałują na ośrodkowy układ nerwowy, powodując między innymi zmiany świadomości, percepcji, nastroju. Rozróżniamy narkotyki pochodzenia naturalnego, (opium, liście koki, konopie indyjskie czy grzyby halucynogenne) oraz otrzymywane w drodze laboratoryjnych procesów chemicznych (amfetamina, ecstazy, LSD). Środki psychoaktywne mogą powodować uzależnienie fizyczne i psychiczne oraz zaburzać czynności najważniejszych narządów i organów człowieka. Uzależnienie fizyczne polega na przystosowaniu (i przyzwyczajeniu) organizmu do obecności określonego środka psychoaktywnego, a uzależnienie psychiczne oznacza poczucie potrzeby, przymus przyjmowania określonej substancji, aby zniwelować uczucie lęku, zagrożenia i stresu.

Zjawisko narkomanii implikuje poważne ryzyko dla zdrowia publicznego, zwłaszcza w zakresie występowania chorób infekcyjnych (HIV, żółtaczka, choroby weneryczne).

Należy również zwrócić uwagę na niebezpieczeństwo, które jest związane z tzw. „**dopalaczami**”, szczególnie popularnymi w środowisku młodzieży. „Dopalacze” są środkami psychoaktywnymi i mogą wywoływać pobudzenie, halucynacje, stany euforii, obniżenia nastroju czy odurzenia. Dopalacze najczęściej składają się z kilku substancji co powoduje jednoczesne zaburzenia wielu funkcji ośrodkowego układu nerwowego, tym się różnią od klasycznych narkotyków i na tym głównie polega ich niebezpieczeństwo.

Uzależnienie od alkoholu jest następstwem długotrwałego, szkodliwego spożywania alkoholu, w którym picie uzyskuje zdecydowane pierwszeństwo przed zrachowaniami, które niegdyś były dla osoby pijącej ważniejsze. Osoba uzależniona odczuwa silny nieodparty przymus sięgania po alkohol, doświadcza wielu nasilających się dolegliwości fizycznych i psychicznych po przerwaniu lub znacznym ograniczeniu picia (drżenie mięśniowe, wzmożona potliwość, zaburzenia snu, niepokój, drażliwość, lęki), które ustępują po wypiciu kolejnej porcji alkoholu, i pije alkohol inaczej, niż tego naprawdę pragnie (więcej i dłużej niż planuje, ma problemy z utrzymaniem zaplanowanej abstynencji). Od uzależnienia należy rozróżnić tzw. **ryzykowne spożywanie alkoholu** czyli picie nadmiernych jego ilości (jednorazowo i w określonym przedziale czasu) niepociągające za sobą aktualnie negatywnych konsekwencji, przy czym można oczekiwać, że się one pojawią, o ile obecny model picia nie zostanie zmieniony. Natomiast **szkodliwe picie alkoholu** opisywane jest jako wzór picia, który już powoduje szkody zdrowotne, fizyczne bądź psychiczne, ale również psychologiczne i społeczne, przy czym nie występuje uzależnienie od alkoholu.

I. 2. Podstawy prawne

Zgodnie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego są obowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczania spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożywania, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających

na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwania następstw nadużywania alkoholu, a także wspierania działalności w tym zakresie organizacji społecznych i zakładów pracy.

W myśl art. 2 ust. 1 ww. Ustawy, zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi wykonuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, w szczególności:

- 1) tworzenie warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje powstrzymanie się od spożywania alkoholu;
- 2) działalność wychowawczą i informacyjną;
- 3) ustalanie odpowiedniego poziomu i właściwej struktury produkcji napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w kraju;
- 4) ograniczanie dostępności alkoholu;
- 5) leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych od alkoholu;
- 6) zapobieganie negatywnym następstwom nadużywania alkoholu i ich usuwanie;
- 7) przeciwdziałanie przemocy w rodzinie;
- 8) wspieranie zatrudnienia socjalnego poprzez finansowanie centrów integracji społecznej.

Na podstawie art. 41 ust. 1., do zadań własnych gminy należy prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu.

2. Realizacja zadań, o których mowa w ust. 1, jest prowadzona w postaci uchwalonego przez radę gminy gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, który stanowi część strategii rozwiązywania problemów społecznych i który uwzględnia cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, określone w Narodowym Programie Zdrowia. Elementem gminnego programu mogą być również zadania związane z przeciwdziałaniem uzależnieniom behawioralnym. Gminny program jest realizowany przez ośrodek pomocy społecznej albo centrum usług społecznych, o których mowa w przepisach o pomocy społecznej, lub inną jednostkę wskazaną w tym programie. W celu realizacji gminnego programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) może powołać pełnomocnika”.

Ponadto zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2050 ze zm.), również przeciwdziałanie narkomanii należy do zadań własnych gminy. Jak stanowi art. 10 ust. 2a ww. ustawy, w gminnym programie uwzględnia się działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i profilaktyczną prowadzoną w szkołach i placówkach systemu

oświaty, a także diagnozę w zakresie występujących w szkołach i placówkach systemu oświaty czynników ryzyka i czynników chroniących. W ramach gminnego programu w szkołach i placówkach systemu oświaty są realizowane w szczególności działania o potwierdzonej skuteczności lub oparte na naukowych podstawach prowadzone w zakresie działalności, o której mowa w ust. 2a. ustawy.

Oprócz obu ww. ustaw, niniejszy Program został sporządzony i będzie realizowany z uwzględnieniem stosownych przepisów:

- 1) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j.: Dz. U. z 2023 r. poz. 901 z późn. zm.);
- 2) ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t. j.: Dz. U. z 2021 r. poz. 1249);
- 3) ustawy z dnia 09 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t. j.: Dz. U. z 2022 r. poz. 447);
- 4) ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (t. j.: Dz. U. z 2021 r. poz. 1956 z późn. zm.) ;
- 5) rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (t.j.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1449);
- 6) rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 marca 2021 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021 - 2025 (Dz. U. z 2021 r. poz. 642).

I. 3. Spójność ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych

Cele wytyczone w niniejszym Programie są skorelowane z celami Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Radków 2016-2026, w tym korespondują i precyzują:

- 1) cel operacyjny nr 1 - Budowanie skutecznego systemu pomocy terapeutycznej oraz wsparcie działalności grup samopomocowych dla osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych i ich rodzin,
- 2) cel operacyjny nr 2 - Prowadzenie działań w zakresie profilaktyki informacyjnej i edukacyjnej - z obszaru uzależnienia od substancji psychoaktywnych, w szczególności dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym,
- 3) cel operacyjny nr 3 - Szerzenie wiedzy w zakresie specyfiki problemów i konsekwencji związanych ze spożywaniem alkoholu, promowanie zdrowego stylu życia oraz upowszechnianie informacji o dostępnych formach pomocy w przypadku wystąpienia problemu uzależnień.

I. 4. Lokalizacja i mieszkańcy

Gmina Radków to gmina wiejska położona w zachodniej części województwa świętokrzyskiego przy granicy z województwem śląskim, w południowej części powiatu włoszczowskiego, w sąsiedztwie gmin Włoszczowa, Oksa, Nagłowice, Moskorzew, Szczekociny i Secemin. Siedzibą gminy jest miejscowość Radków. Gmina Zajmuje powierzchnię 86,3 km². Użytki rolne zajmują 47% powierzchni. Obszar gminy charakteryzuje się stosunkowo dobrymi glebami, w użytkach rolnych w klasach bonitacyjnych I-III znajduje się 15,4% powierzchni (średnia w powiecie 10,7%).

W skład Gminy Radków wchodzi 14 sołectw: Bałków, Bieganów, Brzeście, Chycza, Dzierzgow, Kossów, Krasów, Kwilina, Nowiny – Dębik, Ojsławice, Radków, Skociszewy, Sulików, Świerków.

Rysunek 1. Położenie gminy Radków.

Na koniec 2022 r. liczba mieszkańców Gminy Radków wynosiła 2383 osoby, w tym 1188 kobiet i 1195 mężczyzn. Liczba mieszkańców gminy w ciągu ostatnich trzech lat zmalała.

II DIAGNOZA ZAGROŻENIA UZALEŻNIENIAMI NA TERENIE GMINY

II. 1. Rynek alkoholowy

W 2022 roku na terenie Gminy Radków znajdowało się łącznie 7 punktów sprzedaży alkoholu, które są przeznaczone do spożycia poza miejscem sprzedaży. Nie ma punktów sprzedaży w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne).

Należy zauważyć, że na przestrzeni lat 2020- 2022 liczbę sklepów prowadzących sprzedaż alkoholu utrzymywała się na względnie stałym poziomie.

Ilość punktów sprzedaży napojów alkoholowych na terenie gminy Radków:

- do spożycia poza miejscem sprzedaży (wg zawartości alkoholu):
  - do 4,5% - 7;
  - od 4,5% do 18% - 7;
  - powyżej 18% - 6.
- do spożycia w miejscu sprzedaży - (wg zawartości alkoholu):
  - do 4,5% - 0;
  - od 4,5% do 18% - 0;
  - powyżej 18% - 0.

II. 2 Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych jest powoływana na podstawie art. 41 ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta. W skład gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych wchodzi osoba przeszkolona w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych (art. 41 ust. 4 ww. ustawy), a zasady wynagradzania członków gminnych komisji określa rada gminy w gminnych programach rozwiązywania problemów alkoholowych (art. 41 ust. 5 ww. ustawy). Do ustawowych zadań gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych należy:

- inicjowanie działań w zakresie realizacji zadań własnych gminy związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych (wymienionych powyżej) - (art. 41 ust. 3 ww. ustawy);
- podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego (art. 41 ust. 3 ww. ustawy);
- opiniowanie wydawania zezwoleń na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych - zgodność lokalizacji punktu sprzedaży z uchwałami rady gminy, o których mowa

w art. 12 ust. 1 i 2 ustawy (limit i lokalizacja punktów, w których sprzedawane i podawane są napoje alkoholowe);

- kontrola przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych (na podstawie upoważnienia wystawionego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta) - (art. 18 ust. 8 ww. ustawy).

Szczegółowe dane z działalności GKRPA w Radkowie przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Działalność GKRPA.

GKRPA			
	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Posiedzenia GKRPA (ogółem)	11	10	14
Ogólne posiedzenie Komisji	11	10	14
Posiedzenie podkomisji interwencyjno-motywującej	0	0	0
Przeprowadzone rozmowy	30	25	50
Kontrole punktów sprzedaży napojów alkoholowych	1	1	1
Postanowienia opiniujące lokalizację punktów sprzedaży napojów alkoholowych	3	2	5
Działalność podkomisji interwencyjno-motywującej			
Wniosków o leczenie odwykowe	5	6	7
Zleceń przeprowadzenia badania przez biegłych sądowych	3	-	4
Wniosków do Sądu w sprawie obowiązku leczenia odwykowego	3	-	4

Źródło: dane z Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Radkowie.

II. 3 Działania profilaktyczne

Na terenie gminy Radków w latach 2020-2022 prowadzono działania profilaktyczne skierowane do dzieci i młodzieży m.in.:

- 2020 rok:

✓ Prelekcje

Ilość osób uczestniczących:

I. Uczniów: 160;

II. Nauczycieli: 10;

III. Rodziców: 20.

➤ 2021 rok:

✓ Prelekcje, pogadanki

Ilość osób uczestniczących:

I. Uczniów: 150;

II. Nauczycieli: 10;

III. Rodziców: 15.

➤ 2022 rok:

✓ Warsztaty profilaktyczne

Ilość osób uczestniczących:

I. Uczniów: 160;

II. Nauczycieli: 15;

III. Rodziców: 20.

II.4 Wnioski z badań ankietowych mieszkańców

W czwartym kwartale 2023 roku na terenie Gminy Radków przeprowadzone zostały badania ankietowe, które miały na celu zdiagnozowanie podstawowych problemów społecznych łączących się za zjawiskiem różnego rodzaju uzależnień, także postawami społecznymi wobec tych zjawisk.

Badania przeprowadzono na zlecenie Gminy Radków.

Dorośli mieszkańcy badani byli za pomocą metody PAPI (wywiad bezpośredni realizowany przy użyciu papierowej ankiety). Wykorzystana technika badawcza opierała się na bezpośrednim komunikowaniu się ankietera z respondentami, przy wykorzystaniu ustrukturyzowanego narzędzia badawczego, jakim był kwestionariusz ankiety. Wyniki przedstawione w raporcie mają charakter procentowy. Ewentualne dysproporcje związane są z zaokrągleniem liczb (maksymalnie +/- 1%).

Szczegółowy rozkład uzyskanych odpowiedzi został zaprezentowany w osobnym dokumencie pn. „Diagnoza Problemów Lokalnych w Gminie Radków”. Poniżej zostały przedstawione najważniejsze wnioski płynące z przeprowadzonych badań.

II.4.1 Wnioski z badań pełnoletnich mieszkańców

1. Podstawowe problemy społeczne w opinii pełnoletnich mieszkańców

- ✓ Mieszkańcy gminy Radków za najbardziej istotny problem w ich środowisku lokalnym uznali zanieczyszczenie powietrza. Z pewnością w tych sferach są największe oczekiwania wobec władz związane z podjęciem działań.
- ✓ Uzależnienie od alkoholu jest wśród mieszkańców na relatywnie wysokim poziomie ryzyka- 38% pije alkohol raz w tygodniu lub częściej, a 40% podczas „standardowego” picia wypija 5-6 porcji alkoholu lub więcej. Żaden z respondentów nie wie, gdzie może zgłosić się po pomoc osoba uzależniona od alkoholu.
- ✓ Nie wszyscy mieszkańcy gminy prezentują konstruktywne postawy w zakresie skutków spożywania napojów alkoholowych. Prawie połowa respondentów odpowiedziała, że alkohol zawarty w piwie nie jest mniej groźny niż ten zawarty w wódce. Poza tym, 31% mieszkańców gminy Radków uważa, że alkohol jest dobrym „lekiem” na rozwiązywanie trudnych sytuacji życiowych. Jednakże, w kwestiach takich jak spożycie niewielkiej ilości alkoholu w czasie ciąży lub przed prowadzeniem pojazdu mieszkańcy są niemalże jednomyślni- niemal wszyscy nie zgadzają się z przyzwoleniem picia w obu przypadkach.
- ✓ Palenie wyrobów tytoniowych nie jest wśród dorosłych mieszkańców gminy Radków popularnym nałogiem. Większość badanych odpowiedziało, że nie pali papierosów, ani e-papierosów okazjnie, czy też nałogowo. Aczkolwiek 1/3 respondentów sięga po wyroby nikotynowe. Należy zatem podjąć działania profilaktyczne wykorzystując przy tym strategię informacyjną, mającą na celu edukację mieszkańców z zakresu szkodliwości nikotyny na zdrowie palacza i osób w jego najbliższym otoczeniu.
- ✓ Prawie połowa mieszkańców gminy Radków twierdzi, że ma w swoim otoczeniu osoby, które przyjmują narkotyki lub dopalacze. Wskazuje to na relatywnie wysokie ryzyko występowania uzależnień od substancji psychoaktywnych takich, jak narkotyki czy dopalacze. Jeżeli chodzi o źródło pozyskiwania owych substancji, to wszyscy respondenci twierdzą, że nie wiedzą, gdzie można je nabyć.
- ✓ Problem uzależnienia od gier hazardowych na terenie gminy Radków jest na niskim poziomie ryzyka. Prawie wszyscy respondenci wskazują, że nie grali nigdy w gry na pieniądze. Poza tym, nieco ponad połowa mieszkańców ma świadomość, że zbyt częste granie w gry hazardowe prowadzi do uzależnienia. Zaleca się rozpowszechnienie informacji o placówkach udzielających pomocy w zakresie uzależnień od hazardu oraz na temat wskaźników pozwalających stwierdzić czy problem w tym zakresie występuje.
- ✓ Mieszkańcy gminy Radków za najbardziej rozpowszechnione uzależnienia w środowisku lokalnym uznali alkoholizm. Niewielu badanych dostrzega potrzebę realizacji działań z zakresu profilaktyki uzależnień. Świadczyć to może o niskim poziomie wiedzy mieszkańców na temat tego, jak istotne jest ograniczanie rozmiarów używania lub nadużywania substancji psychoaktywnych (alkohol, nikotyna, narkotyki, nowe substancje psychoaktywne, leki) oraz zapobieganie różnorodnym szkodom zdrowotnym i społecznym, które są z tym związane.

- ✓ Mając na uwadze powyższe należałoby zwrócić większą uwagę na dostępność oraz rozpowszechnienie informacji na temat działań podejmowanych przez władze lokalne w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom od substancji oraz uzależnieniom behawioralnym i rozpowszechniania wiedzy o konsekwencjach jakie za sobą niosą. Aczkolwiek, kształtowanie postaw mieszkańców powinno nie tylko wiązać się z oddziaływaniem na poziom ich wiedzy, ale także koncentrować się na dwóch pozostałych składnikach postaw, czyli przekonaniach oraz emocjach, które mają swoje odzwierciedlenie w motywacjach mieszkańców. Dlatego, należałoby wziąć pod uwagę możliwość zorganizowania szeregu darmowych spotkań otwartych, mających na celu kształtowanie umiejętności i kompetencji społecznych związanych z asertywnością, radzeniem sobie z negatywnymi emocjami czy identyfikacją podejmowanych przez siebie zachowań ryzykownych oraz źródeł ich występowania.
- ✓ Większość mieszkańców gminy Radków wskazało, że nie ma w swoim otoczeniu osób doświadczających przemocy w rodzinie. Należy jednak pamiętać, że przemoc w rodzinie jest w dużej mierze zjawiskiem ukrytym i wiele osób doznających przemocy w rodzinie nie zgłasza się po pomoc. W kontekście uzyskanych wyników na temat zjawiska przemocy w rodzinie należy zwrócić większą uwagę na rozpowszechnianie informacji o podmiotach i miejscach świadczących pomoc ofiarom przemocy domowej. Niezbędne jest także systematyczne i kompleksowe diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie oraz promowanie wzorów dobrego rodzicielstwa wolnego od przemocy, krzywdzenia i zaniedbywania np. poprzez prowadzenie warsztatów umiejętności wychowawczych i konsultacji dla rodziców.

II.4.2 Wnioski dotyczące badań punktów sprzedaży alkoholu.

- ✓ Sprzedawcy wydają się nie ulegać najpopularniejszym mitom dotyczącym spożywania alkoholu. Większość z nich uważa bowiem, że alkohol jest tak samo groźny niezależnie od tego, czy pochodzi z piwa czy z wódki. Prawie wszyscy wiedzą, że prowadzenie samochodu po niewielkiej ilości alkoholu jest niebezpieczne oraz że picie alkoholu w czasie ciąży, nawet w małych dawkach jest szkodliwe, a także zdają sobie sprawę, że alkohol nie jest dobrym rozwiązaniem codziennych problemów.
- ✓ Ankieta wykazała, że próby zakupu alkoholu przez osoby niepełnoletnie na terenie gminy Radków nie stanowią nagminnego problemu.
- ✓ Spożywanie alkoholu w obrębie punktu sprzedaży w gminie Radków nie jest częstym zjawiskiem. Aczkolwiek, niektórzy badani wskazali, że w ciągu ostatnich 3 miesięcy doszło do nieprzyjemnych zjść związanych ze spożywaniem alkoholu w obrębie sklepu. Zaleca się zwiększenie patrołów Policji oraz Straży Miejskiej w celu monitorowania problemu.
- ✓ Rozkład deklaracji ankietowanych pozwala sądzić, iż zdecydowana większość sprzedawców odpowiedzialnie podchodzi do sprzedaży alkoholu osobom niepełnoletnim oraz poważnie traktuje ten zakaz. Mimo wszystko, w zestawieniu tych wyników z opiniami badanych uczniów w

szkołach na terenie gminy Radków zalecane jest przeprowadzenie kampanii informacyjnej z zakresu odpowiedzialnej sprzedaży napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych. Kampania informacyjna może obejmować szkolenie dla sprzedawców, akcje z wykorzystaniem techniki Mystery Shopping i dystrybucję materiałów typu plakaty, naklejki do umieszczenia w punktach.

- ✓ Połowa sprzedawców oceniła funkcjonowanie kontroli punktów sprzedaży alkoholu, jako raczej dobrą i bardzo dobrą.

II.4.3 Wnioski z badania uczniów

1. Spożywanie napojów alkoholowych przez dzieci i młodzież ze szkół podstawowych w gminie Radków jest na średnim poziomie ryzyka. Wraz z wiekiem rośnie odsetek uczniów mających za sobą inicjację alkoholową. Wczesna inicjacja alkoholowa w gronie rówieśników czy w środowisku rodzinnym, gdzie rodzice dodatkowo dają przyzwolenie na próbowanie/picie alkoholu przez swoje dzieci zwiększa ryzyko pojawienia się u nich w przyszłości potencjalnych problemów związanych ze spożywaniem alkoholu. Ponadto, przyzwalające postawy rodziców oraz wczesna intoksykacja alkoholowa są jednymi z wielu czynników zwiększających ryzyko pojawienia się zachowań problemowych u adolescenta.
2. Planując oddziaływania profilaktyczne kierowane do dzieci i młodzieży warto wykorzystywać proces uczenia się rówieśniczego. Jest to sytuacja, w której dorastający człowiek czerpie pozytywne poglądy i postawy nie tylko od nauczyciela czy pedagoga, ale głównie od swoich rówieśników. Jeśli podczas programów profilaktycznych zostaną przeprowadzone odpowiednio dobrane ćwiczenia i zabawy, uczniowie sami wyciągną wnioski dotyczące alkoholu i będą mieli okazję podzielić się nimi z grupą. Działania profilaktyczne skierowane do dzieci i młodzieży powinny mieć zarówno charakter edukacyjny, jak i dostarczać im alternatywnych form spędzania wolnego czasu.
3. Badania wykazały, że pewien odsetek badanych uczniów pali wyroby tytoniowe. Jednocześnie niepokojący jest względnie bardzo łatwy dostęp dzieci i młodzieży do wyrobów tytoniowych i napojów alkoholowych. Jego ograniczenie jest zadaniem leżącym w obowiązku osób dorosłych. Rekomenduje się podejmowanie działań budujących świadomość zagrożenia związanego z poszczególnymi używkami poprzez warsztaty profilaktyczne, szkolenia dla nauczycieli i pogadanki profilaktyczne dla rodziców.
4. Wyniki badań wskazują, że niektórzy uczniowie mogą przejawiać problemy związane z przyjmowaniem narkotyków. Należy zatem zwrócić uwagę również na profilaktykę narkotykową wśród uczniów. W przypadku zażywania substancji psychoaktywnych bardzo ważne jest prowadzenie regularnych zajęć profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom. Najbardziej sprzyjające okoliczności do kontaktu z substancjami psychoaktywnymi stwarzają wakacje oraz czas wolny, dlatego też dzieci w tym okresie powinny zostać otoczone szczególną

uwagą opiekunów i uświadamiane w kwestii niebezpieczeństw, jakie wiążą się z zażywaniem substancji psychoaktywnych.

5. Napoje energetyczne są dość popularną używką wśród uczniów. Zalecane jest uświadamianie dzieci ze szkół podstawowych na temat składu, działania oraz negatywnych skutków spożywania tego rodzaju napojów np. poprzez pogadanki na zajęciach z wychowawcą.
6. Kolejnym zauważalnym problemem wśród młodych mieszkańców gminy są przypadki agresji i przemocy (zarówno fizycznej, jak i psychicznej), z jakimi spotykają się oni w środowisku rówieśniczym. Niektórzy z uczniów kilka razy w tygodniu, a nawet codziennie doświadczają przemocy fizycznej oraz psychicznej ze strony swoich kolegów i koleżanek w szkole. Otrzymane wyniki powinny skłonić do zapoczątkowania lub rozwijania w szkole działań z zakresu zapobiegania agresji i przemocy, autoagresji oraz rozwiązywania konfliktów. Preferowane byłoby także doskonalenie szkolnych rozwiązań systemowych w zakresie kontroli i profilaktyki zachowań agresywnych. To przede wszystkim dyrektorzy placówek oświatowych powinni zwrócić szczególną uwagę na problem przemocy rówieśniczej. Co więcej, otrzymane wyniki na temat jakości relacji rówieśniczych w badanych klasach mogą posłużyć za zachętę do organizowania szkolnych warsztatów, podczas których dzieci i młodzież będą mieli okazję do wspólnego zastanowienia się nad alternatywnymi sposobami rozładowywania negatywnych emocji i skutecznymi sposobami rozwiązywania konfliktów, bez używania przemocy. Należy także ciągle udoskonalać szkolne systemy przeciwdziałania i reagowania na przemoc, w które włączać trzeba rodziców, od których dzieci młodzież czerpią wzorce w zakresie stosowania przemocy, jako rozwiązania codziennych problemów.
7. Niepokój budzi ilość czasu spędzanego na korzystaniu z komputera, telefonu komórkowego czy graniu w gry komputerowe. Uczniowie spędzają dziennie w ten sposób nawet powyżej 4 godzin dziennie. Oznaczać to może, że po zakończonych lekcjach są to ich jedyne formy spędzania czasu. Należy mieć na uwadze, iż trzeba wspierać wszelkie inicjatywy rozwijające różnorodne pasje uczniów, tak aby były bardziej atrakcyjną formą spędzania czasu po szkole niż surfowanie po stronach internetowych oferujących niewiele wartościowych treści. Istotne jest, aby włączać w te działania rodziców, którzy mają możliwość nadzorowania tego, jak ich dzieci wykorzystują domowe komputery i inne urządzenia z dostępem do Internetu. W perspektywie wyników na temat funkcjonowania badanych uczniów w Internecie konieczna wydaje się również szeroka edukacja z zakresu bezpiecznego korzystania z Internetu, czyli wspieranie świadomości prawnej uczniów, rozwijanie umiejętności ochrony przez niebezpiecznymi sytuacjami, czy poszerzanie wiedzy z zakresu ochrony własnych danych.
8. Skłonność uczniów do korzystania z gier hazardowych jest niewielka. Jednakże, gry „na pieniądze” zaczynają być coraz bardziej popularne wśród dzieci

i młodzieży. Warto zaznajomić uczniów z tematyką powstawania uzależnienia od hazardu, na przykład poprzez przeprowadzenie warsztatów profilaktycznych lub krótkich pogadań na lekcjach wychowawczych.

9. Do skutecznych strategii zapobiegania uzależnieniom behawioralnym (podobnie jak w innych zachowaniach ryzykownych młodzieży) należą: rozwijanie kompetencji psychospołecznych dzieci i młodzieży oraz rozwijanie kompetencji wychowawczych rodziców i opiekunów. Ponadto, do specyficznych działań profilaktycznych, które zostały uznane za skuteczne należą: obniżenie pozytywnych oczekiwań związanych z używaniem Internetu, graniem w gry hazardowe, korygowanie zniekształceń poznawczych związanych z graniem w gry hazardowe (w tym w obszarze ważne jest dostarczanie wiedzy na temat matematycznego prawdopodobieństwa).

Realizowane w szkołach programy powinny uwzględniać ww. skuteczne strategie profilaktyczne i być realizowane przez profilaktyków rozumiejących specyfikę pracy z młodzieżą/rodzicami, nie zaś przez osoby do tego nieprzygotowane. Więcej o skutecznych strategiach profilaktycznych oraz budowie programów na stronie www.programyrekomendowane.pl.

10. Niewielkie odsetki uczniów uważają, że na terenie gminy jest dużo ciekawych propozycji spędzania czasu wolnego. Należy poświęcić więcej uwagi ofercie zajęć oraz oddziaływań skierowanych do dzieci i młodzieży na terenie gminy.
11. Uczniowie w gminie Radków deklarują w większości bardzo dobre lub dobre relacje z rodzicami, opiekunami oraz nauczycielami. Zaleca się rozwijanie pozytywnego potencjału rodziny i jednocześnie wzmacnianie czynnika chroniącego, jakim jest pozytywna więź dziecka z rodzicami poprzez realizację warsztatów podnoszących kompetencje wychowawcze rodziców.

III. ZASOBY INSTYTUCJONALNE

Gmina Radków dysponuje licznymi zasobami instytucjonalnymi w zakresie rozwiązywania problemów społecznych. Są to:

- 1) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
- 2) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- 3) Gminny Zespół Interdyscyplinarny
- 4) Punkt Konsultacyjny
- 5) Placówka oświatowa
- 6) Organizacje pozarządowe oraz inne podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2023 o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (NGO)

Od 2023r. członkowie GKRPA, GOPS co roku uczestniczą minimum w jednym szkoleniu z zakresu podnoszącego ich poziom kwalifikacji.

Punkt Konsultacyjny działający w Gminie Radków jest czynny dwa razy w miesiącu w co drugą środę od 14.30. do 18.30. gdzie udziela porad terapeuta ds. uzależnień oraz psycholog raz w miesiącu.

W Gminie Radków działa grupa samopomocowa AA.

IV ADERSACI PROGRAMU

Działania objęte niniejszym Programem są kierowane do mieszkańców gminy Radków, a w szczególności beneficjentami są:

- 1) osoby i rodziny z problemem alkoholowym, narkomanii lub uzależnień behawioralnych
- 2) osoby uwikłane w przemoc w rodzinie, w szczególności w rodzinach z problemem alkoholowym
- 3) osoby pijące szkodliwie i ryzykowanie
- 4) osoby uzależnione i współuzależnione
- 5) uczniowie
- 6) rodzice, nauczyciele, pracodawcy, sprzedawcy alkoholu
- 7) podmioty działające w obszarze profilaktyki, rozwiązywania problemów uzależnionych i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

V. REALIZATORZY I PARTNERZY PROGRAMU

Za zdożenie celów niniejszego Programu są odpowiedzialne:

- 1) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Gminie Radków

2) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Radkowie

O ile tylko przyczyni się to do osiągnięcia celów , Program może być realizowany wspólnie z innymi podmiotami , w tym w szczególności z:

- 1) Komórkami organizacyjnymi Urzędu Gminy Radków oraz jednostkami organizacyjnymi Gminy Radków, będącymi dysponentami środków finansowych na realizację powierzonych zadań
- 2) Szkołami , przedszkolami i innymi placówkami oświatowymi
- 3) Placówkami ochrony zdrowia
- 4) Podmiotami i instytucjami realizującymi zadania z obszaru profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień w ramach swoich zadań statutowych
- 5) Policją
- 6) Organizacjami pozarządowymi
- 7) Organizacjami kościelnymi , kościołami i związkami wyznaniowymi.

VI CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Do głównych celów Gminnego Programu Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii należą:

- zmniejszenie szkodliwego spożywania alkoholu przez mieszkańców gminy Radków poprzez podnoszenie świadomości społecznej oraz współpracę z innymi instytucjami pomocowymi, m. in. Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej,
- ograniczenie społecznych i zdrowotnych skutków nadużywania alkoholu w rodzinach dotkniętych w/w problemem w gminie Radków,
- podnoszenie świadomości dzieci i młodzieży dotyczącej szkodliwości spożywania alkoholu oraz zażywania narkotyków poprzez realizację programów profilaktycznych we współpracy ze Szkołą Podstawową w Radkowie,
- motywowanie osób uzależnionych od alkoholu oraz pijących szkodliwie do zmiany destrukcyjnych zachowań.

Do szczegółowych zadań programu opracowanego przez GKRPA w Radkowie należą przede wszystkim:

- 1. Zwiększenie dostępności terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków poprzez:**

- a) prowadzenie punktu konsultacyjnego dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz ofiar i sprawców przemocy,
- b) prowadzenie punktu konsultacyjnego dla osób uzależnionych,
- c) organizacja warsztatów profilaktycznych dla osób współuzależnionych oraz ofiar i sprawców przemocy z terenu gminy Radków

2. Udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie poprzez:

- a) prowadzenie punktu konsultacyjnego dla ofiar i sprawców przemocy,
- b) przyjmowanie zgłoszeń o osobach nadużywających alkoholu,
- c) wzywanie osób nadużywających alkoholu na rozmowy motywujące oraz sporządzanie dokumentacji,
- d) występowanie z wnioskami do Sądu Rejonowego o wszczęcie postępowania o zastosowaniu obowiązku leczenia odwykowego,
- e) ponoszenie opłat sądowych i kosztów za opinie biegłych wydawanych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu,

3. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych

- a) realizacja programów profilaktycznych dla młodzieży szkolnej odnośnie uzależnień i przemocy, w tym nagrody w konkursach sportowych i profilaktycznych,
- b) dofinansowanie do organizowanego turnieju szachowego, siatkarskiego oraz tenisa stołowego
- c) dofinansowanie do organizacji turniejów strzeleckich, piłkarskich, siatkarskich dla młodzieży starszej

4. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych

- a) dofinansowanie wyjazdu integracyjno – profilaktycznego członków grupy AA

„Zarzewie” wraz z ich rodzinami,

- b) dofinansowanie mitingu otwartego członków grupy AA „Zarzewie”
- c) dofinansowanie do zakupu literatury dla Gminnego Centrum Kultury i Biblioteki Publicznej w Radkowie

5. Funkcjonowanie Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Radkowie

- a) wynagrodzenie ryczałtowe za udział w posiedzeniach odbywanych poza godzinami pracy
- b) organizacja szkolenia dla członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Radkowie,
- c) opiniowanie wniosków o wydanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w miejscu sprzedaży oraz poza miejscem sprzedaży
- d) podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13¹ i 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości,
- e) występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego w świetle art. 13¹ i 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości,
- f) podejmowanie działań zmierzających do kierowania osób uzależnionych do podjęcia leczenia odwykowego.

Szczegółowe zadania programu nie obejmują art. 10 ust. 1 pkt 5 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, czyli „wspierania zatrudnienia socjalnego poprzez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej” ze względu na brak centrum integracji społecznej na terenie gminy Radków.

W związku z artykułem 10 ust. 1 pkt 5 w/w ustawy - „pomoc społeczna osobom uzależnionym i rodzinom osób uzależnionych dotkniętym ubóstwem i wykluczeniem społecznym i integrowanie ze środowiskiem lokalnym tych osób z wykorzystaniem pracy socjalnej i kontraktu socjalnego” Z w/w osobami przez pracowników GOPS w Radkowie w 2023 roku prowadzona była praca socjalna.

VII. ZASADY I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Na realizację Gminnego Programu Profilaktyki, Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na 2024 rok środki pochodzą z opłat za korzystanie z wydanych zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych.

Na realizację poszczególnych zadań w ramach posiadanych środków dopuszcza się wprowadzenie zmian wydatków, zmian planu dochodów, zwiększenia bądź zmniejszenia przeznaczonego budżetu na określone zadania.

VIII ZASADY WYNAGRADZANIA CZŁONKÓW GMINNEJ KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH

Na podstawie art. 4 ust. 5 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi ustal się wynagrodzenia za udział w pracach dla członków Gminnej Komisji rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Radkowie w następujący sposób. Członkom komisji za udział w posiedzeniu przysługuje wynagrodzenie w kwocie 100 zł brutto, przewodniczącemu w kwocie 200 zł brutto. Podstawę do wypłaty wynagrodzeń o których mowa w pkt. 1 stanowi lista obecności oraz protokół z przebiegu posiedzenia podpisany przez przewodniczącego GKRPA w Radkowie.

UZASADNIENIE

Do zadań własnych gminy zgodnie z art. 4¹ ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2023 r., poz. 2151), zwanej dalej "ustawą", należy prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracją społeczną osób uzależnionych od alkoholu.

W szczególności zadania te obejmują:

- 1) zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu;
- 2) udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie;
- 3) prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych;
- 4) wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych;
- 5) funkcjonowanie Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Zadania te, w myśl art. 4¹ ust. 2 ustawy, realizowane są w oparciu o Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych uchwalany corocznie przez Radę Gminy w Radkowie.

Podstawę finansowania realizacji zadań ujętych w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2024 r., zgodnie z art. 18² ustawy, stanowią dochody z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych.

W związku z powyższym, budżet Programu opracowano z uwzględnieniem środków finansowych pochodzących z tych opłat.